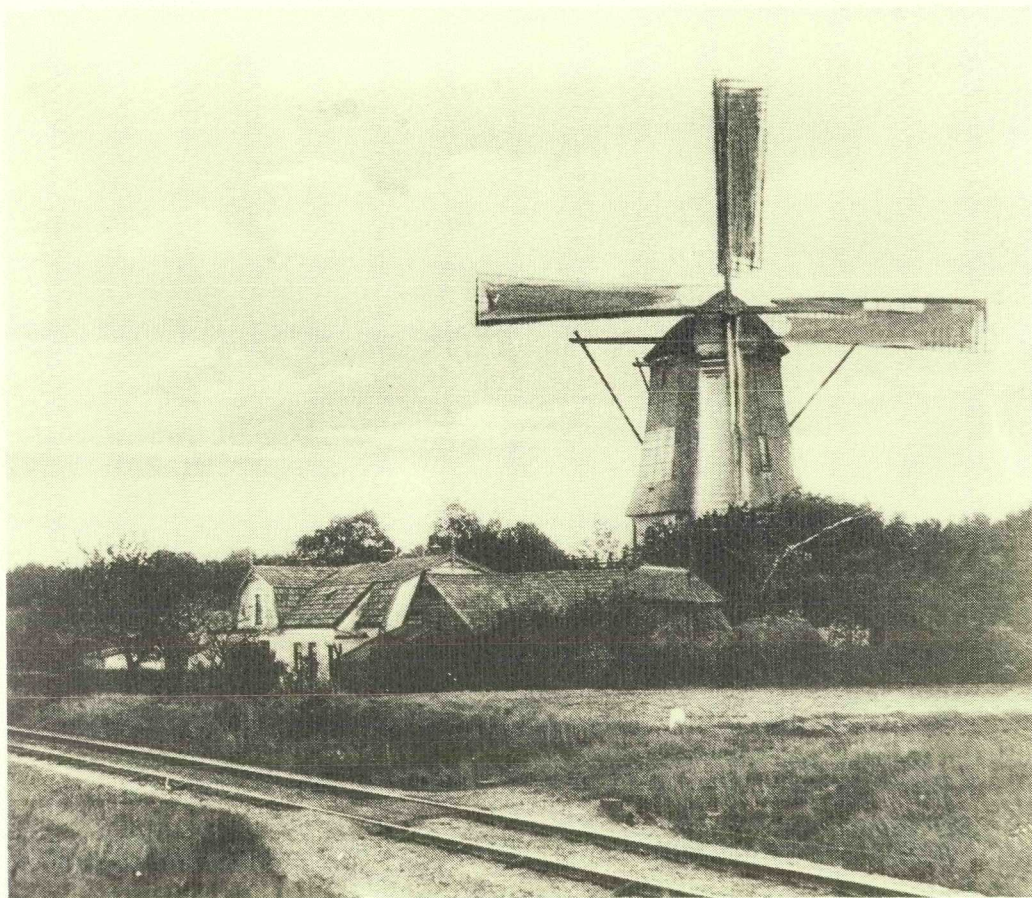

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE "HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

16e jaargang nr. 4 voorjaar 1996

Foto omslag:

Korenmolen "De Vlijt" aan de Kerkstraat, in 1852 gebouwd.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter : P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris : Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest, Telefoon 02155-17113
Penningmeester : J.Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden : A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
W. Schimmel, Steenhoffstraat 77a, Soest
R.P. van Dorresteijn, Kolonieweg 6a, Soest
Redactie : P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving : Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest
Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,-- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

danwel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775.)

VAN TIMMERMANSWONING TOT R.K. KERK EN PASTORIE door G.J.M. Derks

In een aparte uitgave heeft de Historische Vereniging Soest reeds uitgebreid aandacht geschonken aan de geschiedenis van de Petrus Paulusparochie. (1) Daarin schrijft de heer Knaapen dat het onzeker is waar de katholieken samenkwamen sinds de Kerstnacht van 1580 waarin de Rooms Katholieke gemeenschap van Soest haar parochiekerk aan de nieuwe religie moest afstaan.

Dat geldt zeker voor de periode vóór 1688. Met behulp van de zettingen van het huisgeld, de quohieren van het haardstede-geld, enige kennis van de Soester topografie en de eigendoms- en bewonersgeschiedenis van de huizen en boerderijen van het Kerkpad is echter over de periode ná 1688 wel iets meer te vertellen. De R.K. kerk en de pastorie hebben sinds de tachtiger jaren van de 17e eeuw hoogstwaarschijnlijk steeds ongeveer op dezelfde plek gestaan, namelijk de huidige lokatie! Het complex is zo goed als zeker ontstaan uit een timmermanswoning.

De timmermanswoning

Op het terrein van de R.K. kerk tussen de Steenhoffstraat en het Kerkpad stond al in de eerste helft van de 17e eeuw een huis. De nu oudst bekende bewoner, en hoogstwaarschijnlijk tevens eigenaar, was de timmerman Peter Reijersz. In 1645 betaalde hij zes gulden huisgeld voor dit pand. (2) De lokatie van de timmermanswoning is opmerkelijk te noemen, want het was een van de weinige panden die waren gelegen aan de westelijke of engzijde van het Kerkpad. De boerderijen lagen destijds vrijwel alle op of aan de brink, dus ten oosten van het Kerkpad.

Uit een akte van 1654 blijkt dat Peter Reijersz "geweesde timmerman" het recht van overweg had over het erf van een huis dat vroeger stond op de plek waar nu de Korte Kerkstraat is gelegen, aan de andere kant van het Kerkpad. Ook Huijbert Meijnsz Hilhorst had dat recht; zijn boerderij stond aan de brink, ongeveer waar nu de Brandweer is gehuisvest. (3)

Peter Reijersz was getrouwd met Grietgen Jans. Uit hun huwelijk is maar één dochter bekend, namelijk Metgen Peters. Zij trouwde in 1652 met Anthonis Evertsz, eveneens timmerman

van beroep. Anthonis Evertsz, ook wel aangeduid als Thonis Evertsz timmerman, betaalde vanaf 1654 het huisgeld. (4) Zijn huwelijk met Metgen Peters heeft maar kort geduurd. Hun enige zoon was Evert Thonisz. Thonis hertrouwde omstreeks 1660 met Goutje Cornelissen, waaruit nog een zoon Jacob en een dochter Metgen werden geboren. Thonis overleed voor of in het jaar 1677. Vermoedelijk werd de zoon uit zijn eerste huwelijk de nieuwe bewoner en eigenaar van de timmermanswoning. In 1682 betaalt deze zoon, dan Evert Thonisz van Soest genoemd, 3 gulden huisgeld. (5)

De timmermanswoning wordt R.K. kerk en pastorie

Een volgende bron is de zetting van het huisgeld over 1687-1688. (6) Op de plek van Evert Thonisz van Soest vinden we nu Johannes Hagen. Deze was twee gulden huisgeld verschuldigd als gebruiker van een huis dat eigendom was van Dirck Reijers, Teunis Jansen Calckbrander, Gerrit Lambertsen de Goijer en Wolbartus van Muijlwijck.

Johannes Hagen was de eerste "vaste" zielzorger van Soest nadat het dorp enige tijd vermoedelijk door rondreizende priesters was bediend. De heer Knaapen vermeldt dat hij voorheen pastoor in Deventer was en omstreeks 1690 naar Soest kwam. Dit moet dus echter al enkele jaren eerder het geval zijn geweest. De vier heren eigenaren vormden samen mogelijk het "R.K. Kerkbestuur" of wat daar in die tijd voor door ging. In de persoon van de op de Grote Melm woonachtige jonker Wolbartus van Muijlwijck had het bestuur dan een zeer vooraanstaand lid. (7) Een combinatie van meerdere eigenaren, zoals hier aan de orde is, kwam in Soest niet vaak voor.

Een zeer voor de hand liggende conclusie is dat het pand van Evert Thonisz van Soest tussen 1682 en 1688 is verkocht, mogelijk met de bedoeling om er de pastoor te huisvesten en een ruimte in te richten voor het houden van de missen. De kopers waren wellicht enkele vooraanstaande inwoners van Soest die het oude geloof een warm hart toedroegen, waaronder de niet onbemiddelde jonker Van Muijlwijck. Misschien komt de koopakte nog eens boven water en krijgen we wat meer zekerheid in deze kwestie.

In 1691 betaalde "den Roomschen Kerck tot Soest" drie gulden huisgeld voor dit pand. (8) Uit de bewaard gebleven lijsten van het haardstedegeld over de jaren 1703 en 1715 blijkt dat in het huis twee haardsteden waren. (9) Voor iedere haard-

De "Timmermanswoning" die "Kerk" werd.
Een schilderij, gesigeneerd door J.L. Alders 1942.

stede moest drie gulden worden betaald, dus in totaal een bedrag van zes gulden. De lijst van 1703 geeft als eigenaar de weduwe van Dirk Reijers en als gebruiker de heer Hagen. Pastoor Hagen is vermoedelijk in 1703 overleden. Als opvolger werd benoemd Justus van Beest uit Utrecht, die op 5 januari 1704 aan zijn nieuwe taak begon. De lijst van het haardstedegeld over 1715 vermeldt als gebruiker dan ook de Heer van Beest. De eigenaar in 1715 was Willem de Beer, gehuwd met Maria Dirks, enige dochter van eerder genoemde Dirk Reijers. Onduidelijk is waarom nu nog slechts één eigenaar wordt genoemd, in plaats van vier. Blijkens de zetting van het huisgeld over 1718-1719 was Willem de Beer of de weduwe van Dirk Reijertz eigenaar en de kerk gebruiker. (10) De familie de Beer was destijds in Soest een vooraanstaande R.K. (boeren)familie.

Hoe zag de kerk er uit?

Over het uiterlijk van de kerk in de beginperiode valt niets te zeggen omdat er geen oude afbeeldingen van dit gedeelte van Soest bekend zijn. De Heer Knaapen citeert in genoemde

publicatie de aantekeningen die pastoor Van Dashorst in 1819 maakte. Daaruit blijkt dat de kerk in 1756 was gebouwd, hetgeen waarschijnlijk wil zeggen dat ze toen aanzienlijk werd vergroot en verfraaid. Het was een eenvoudig gebouw met riet gedekt en voorzien van houten goten. Het pand had minstens 12 schuiframen, die in 1816 waren geplaatst. Tussen 1826 en 1839, tijdens het pastoraat van pastoor Van Dijk, werd het kerkje opnieuw verbouwd en vergroot en tevens voorzien van een torentje. Het oude kerkje had het uiterlijk van een iets verhoogde boerenwoning met rieten dak. De ingang van de kerk was aan de straatweg en de ingang van de pastorie aan de zijde van het Kerkpad. In 1852 werd de nieuwe kerk gebouwd. Als we oude kaarten met elkaar vergelijken blijkt dat de nieuwe kerk direct achter de oude schuurkerk werd gebouwd. Wellicht bleef het op deze manier mogelijk om de oude kerk te gebruiken totdat de nieuwe kerk klaar was.

Een "volksoverlevering"

Tot besluit een volksoverlevering. Hoewel uit het voorgaande moge blijken dat sinds het einde van de 17e eeuw de R.K. kerk en pastorie steeds ongeveer op dezelfde plek tussen de Steenhoffstraat en het Kerkpad hebben gestaan, vermeldt de heer Knaapen dat "de volksoverlevering" een villa op het Lang End aanwijst als de plek waar de katholieken in de roerige tijden samenkwamen. De villa, vroeger een boerderij, was ooit eigendom van Dr. Kuijper en werd later bewoond door Klaas Sukel. Als dit juist is, moet dit de periode vóór 1688 betreffen. Volksoverleveringen bevatten nogal eens een kern van waarheid, maar deze overlevering overbrugt wellicht ruim 300 jaar. Helaas vermeldt de heer Knaapen de oorsprong niet. Wie weet brengt een speurtocht naar de geschiedenis van de villa van Dr. Kuijper nieuwe wetenswaardigheden aan het licht!

Noten:

GAS = Gemeente-archief Soest.

RAU = Rijksarchief Utrecht.

1. F.S.I. Knaapen. De Petrus en Paulusparochie. Uit de geschiedenis van Soest, deel 3. Uitgave van de "Historische Vereniging SOEST".
2. GAS, Oud Archief, invnr. 124, zetting van het huisgeld over 1644-1645.

3. RAU, Dorpsgerechten, invnr. 1904, fol. 9vs, transport dd 14.12.1654.
4. GAS, Oud Archief, invnr. 124, zetting van het huisgeld over 1653-1654.
5. idem, over 1681-1682.
6. GAS, Oud Archief, invnr. 124, zetting van het huisgeld over 1687-1688.
7. Wonderlijk is in dit verband dat Wolbartus van Muijlwijck een wapenbord in de N.H. kerk bezat. De kinderen van zijn broer Willem Frans van Muijlwijck werden R.K. gedoopt in Amersfoort.
8. GAS, Oud Archief, invnr. 125, Afschriften van zettingen van het huisgeld over 1690-1691. N.B. het woord "Roomsche" is doorgehaald.
9. GAS, Oud Archief, invnr. 129, Quohieren van het haardstedegeld 1703 en 1715.
10. GAS, Oud Archief, invnr. 124, zetting van het huisgeld over 1718-1719.

SPORTUITWISSELING SOEST-SOEST TOT EN MET 1992 door Th.M. Peet, oud-directeur Sportstichting Soest

Het begon in 1950/51 met een brief die de toenmalig burgemeester mr. S.P. Baron Bentinck ontving van de leraar A. Severing uit Soest-Westfalen, zoals dat toen ietwat verhullend werd genoemd. Deze brief zal ongetwijfeld nog in het gemeente-archief te vinden zijn. Herr Severing wilde graag met een groep leerlingen tot een uitwisseling komen met leerlingen uit het Nederlandse Soest. Zo kort na de oorlog was dat geen eenvoudige zaak. Begin jaren vijftig werd echt nog niet zo vriendelijk over onze bureu gedacht. Contacten met Duitsland lagen moeilijk, plaatselijk zowel als nationaal. Dat laatste blijkt al uit het feit dat door de regering een "Coördinatie Commissie voor Culturele Betrekkingen met Duitsland" in het leven werd geroepen om dergelijke contacten te bevorderen. De sport werd daarvoor een goede mogelijkheid gevonden en de staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen had daarom aan het Hoofd van het Bureau Sport opdracht gegeven om te bevorderen dat een aantal Nederlandse grensgemeenten langs de Nederlands-Duitse grens op voorzichtige wijze contact zou gaan leggen

met een aantal Duitse steden. "Niet in de trant van grote voetbal-matches, doch in de veel rustiger, natuurlijker en menselijker trant van de Nederlands-Engelse sportontwikkeling", zoals dat in een brief stond omschreven.

Hierop werd door Burgemeester Bentinck ingehaakt. Hij stond achter de idee en dat leidde tot besprekingen met "Den Haag" en tot bezoeken aan de Stadt Soest. Gezien het over het algemeen ongunstige, zo niet afwijzende, klimaat voor contacten met Duitsland en de Duitsers, ook in de gemeente Soest, getuigde dat van politieke moed. In een persconferentie, begin juni 1952, kon hij meedelen dat op dinsdag 24 juni 1952 23 jeugdige Soesternaren, begeleid door twee echtparen, naar het Duitse stadje Soest zouden vertrekken in het kader van een sportuitwisseling. Verrassend was daarbij zijn mededeling dat al eerder, in 1934, vanwege het stadsbestuur in Soest-Westfalen pogingen waren gedaan om met Soest in Nederland nauwere banden aan te knopen. Door verschillende omstandigheden was daar in de praktijk niet veel van terechtgekomen. Daarna had de Tweede Wereldoorlog zeker niet het gunstige klimaat geschapen. "Toen dan in 1947 reeds een beroep van Soest in Duitsland op Soest in Nederland werd gedaan, stond men heel begrijpelijk overigens, hier tamelijk sceptisch tegenover", aldus een verslag van de persconferentie.

Maar in 1952 kon dan toch met de uitwisseling worden begonnen, op voorwaarde "dat, indien in het Hollandse Soest animo voor deze uitwisseling zou bestaan, de Hollanders het eerst in Duitsland zouden komen en de volgorde niet andersom zou kunnen zijn. De Duitsers begrepen dit volkomen en zullen onze jeugd goed ontvangen", aldus de burgemeester in een ander verslag.

De openlijke aankondiging van de sportuitwisseling leverde één protestbrief op in de Soester Courant die, na een samenvatting van alle ellende die ons door de Duitsers in de oorlog was aangedaan, uitmondde in de vraag of de tijd om te vergeven en te vergeten nu wel was aangebroken? Deze, anonieme, brief eindigde als volgt: "Mijnheer de Redacteur, ik hoop dat U voor het eerstkomende nummer van de Soester Courant een extra inlegvel nodig heeft om alle ingezonden stukken over deze aangelegenheid te kunnen plaatsen."

Deze hoop ging niet in vervulling; het bleef bij deze ene brief.

Een naschrift van de redactie bij de ingezonden brief bevat-

Soest in Westfalen: De "Große Teich" met de "Wiesenkirche".

te onder andere de volgende, het overheidsstandpunt ondersteunende, standpunten: "Gemakkelijk is het de toegestoken hand te weigeren en neen te zeggen. De hand wel te drukken is een bewijs van zedelijke moed. Het drukken van die hand is nodig om de jeugd bij elkaar te brengen en te leren beseffen dat de jaren 1940-1945 niet mogen terugkeren."

De afvaardiging uit deze gemeente bestond in 1952 uit twaalf dames-turnsters van de Soester Turn Club, van Olympia en Crescendo, van elke vereniging vier, terwijl van BDC (thans "Soest") een voetbalelftal meeging. "Zou er eerst een elftal samengesteld worden uit de verenigingen SEC en BDC, later werd van dit plan afgezien daar SEC niet in de gelegenheid bleek aan de trip deel te nemen."

Dinsdag 24 juni 1952, 06.30 uur, werd per trein afgereisd; maandagavond 1 juli om ongeveer 24.00 keerde men terug op het station Soestdijk. Men was zeer goed ontvangen en men had in het Duitse Soest alles gedaan om het verblijf zo prettig mogelijk te maken. Tekenend voor het enthousiasme, ook van de thuisblijvers, mag genoemd worden dat op zaterdag 6 juli daaraan volgend aan de naar Soest gereisde groep "een

grandioze" ontvangst werd bereikt op het BDC-terrein aan de Ferdinand Huycklaan. Vanaf de Wilhelminaboom marcheerden ongeveer vierhonderd turnsters en turners van STC, Olympia en Crescendo over de rijksweg naar het sportterrein. Daar werd na onder andere een toespraak van de burgemeester een turn-demonstratie gegeven, besloten met een voetbalwedstrijd tussen het uitwisselingselftal en het voetbalelftal van het Paleis.

In mei 1953 volgde het tegenbezoek aan onze gemeente met een uitwisseling die was opgenomen in het programma van de door de Soester Sport Federatie (een overkoepeling van de plaatselijke sportverenigingen, exclusief Soesterberg) georganiseerde "Soester Sportweek". Daarmee was de eerste sportuitwisseling op basis van wederkerigheid geslaagd.

Hoewel: in de rubriek "In de Hoek" van de Soester Courant schreef H. Oekman onder meer "dat de onverzoenlijken, die nu nog in ons dorp zijn en zich "sportman" noemen, maar zich in de Sportweek afzijdig hebben gehouden, omdat de Duitse jeugd meedeed, in wezen geen "sportman" zijn" en "Acht jaar na de oorlog moeten we zo langzamerhand in Europa weer tot normale verhoudingen trachten te komen."

Op 21 juni 1956 schreven Burgemeester en Wethouders aan de gemeenteraad, na verwezen te hebben naar de sportuitwisselingen van 1952 en 1953, het volgende: "Bedoelde uitwisseling werd, met medewerking van enkele particulieren en de Soester Sport Federatie, vrijwel geheel tot stand gebracht door het gemeentebestuur. Wij hebben ons toen echter afgevraagd hoe dergelijke uitwisselingen in de toekomst dienen te worden geregeld. Wij zijn namelijk van mening dat, willen dergelijke contacten blijvend aan hun doel beantwoorden, deze door een brede laag van de bevolking dienen te worden gedragen. Dat houdt naar onze mening in dat de voorbereiding en uitvoering daarvan niet in handen dienen te liggen van de overheid, maar in handen van personen en/of groepen uit de burgerij, zij het dat daarbij moet kunnen worden gerekend op medewerking van de gemeentelijke overheid."

Met dit uitgangspunt nam het gemeentebestuur al in 1954 contact op met de Soester Sport Federatie: Omdat deze federatie een brede laag van de bevolking omvatte en omdat het zwaartepunt van een jeugd uitwisseling lag bij de activiteiten op het gebied van de sport. De Sportfederatie kon daarmee instemmen, maar was eerst in 1956 in staat een uitwisseling tot stand te brengen, thans binnen het raam van een

"Internationale Sportweek" van 12-26 juli, waaraan werd deelgenomen door Soest, Soest-Westfalen en het Belgische Turnhout. Het daaropvolgende jaar - 1957 - vond de uitwisseling plaats door deel te nemen aan een sportweek in Soest-Westfalen en wel met een groep van rond zeventig jongeren. De organisatie daarvan lag opnieuw in handen van de Soester Sport Federatie, die van de gemeente een bijdrage ontving van f 500,- "in de algemene kosten van de in 1957 te ondernemen buitenlandse contacten (jeugd sportuitwisseling)."

Dit werd in het Raadsvoorstel van 22 maart 1957 als volgt gemotiveerd: "Uitgaande van het standpunt dat van de deelnemers aan dergelijke buitenlandse bezoeken in het algemeen mag worden verwacht dat zij de persoonlijke reis- en verblijfskosten zelf zullen dragen - het bijkomende karakter van een genoeglijke, niet te dure vakantie mag aan dergelijke reizen toch niet worden ontzegd - menen wij dat een gemeentelijke bijdrage in de algemene kosten van deze internationale contacten niet achterwege moet blijven, als de middelen daarvoor niet geheel uit particuliere bronnen zijn te verkrijgen."

De opzet om de uitwisselingen via de sport c.q. de Soester Sport Federatie te laten lopen, liep daarna echter spaak. De Federatie beëindigde namelijk in 1958(?) haar werkzaamheden. Er brak een periode aan dat er officieel geen uitwisselingen meer plaats hadden. Wel waren er verenigingen zoals PVO, AGAVS uit Soesterberg en zwemvereniging De Duinkickers, die op eigen initiatief actief bleven door ontmoetingen met zusterverenigingen in de Stadt Soest. Wellicht daardoor klonken er in de loop der jaren weer stemmen die aandrongen op een herstel van de officiële wisselingen. Op 22 november 1969 had daarover in de Duitse Rijnstad Wesel een informeel oriënterend en inventariserend gesprek plaats tussen de beide sportambtenaren van Soest-Duitsland en Soest-Nederland. Dit positieve contact werd nadien op bestuurlijk niveau voortgezet, met als resultaat dat in een persconferentie, medio april 1970, kon worden meegedeeld dat het weer tot een sportuitwisseling zou komen tussen de beide plaatsen Soest en dat de gemeenteraad daarvoor inmiddels de nodige financiële medewerking had verleend. De organisatie kwam nu in handen te liggen van de reeds enkele jaren voordien in het leven geroepen gemeentelijke sportstichting, die dat echter moeilijk had kunnen klaren zonder de onmisbare en waardevolle steun van vertegenwoordigers uit de plaatselijke

sportwereld.

Op 1 mei 1970 konden dan ook 120 jongeren uit Soest-Duitsland worden verwelkomd voor een driedaagse ontmoeting in onze gemeente. Daarna, telkens om de twee jaren, vond de uitwisseling afwisselend plaats in Duitsland en in Nederland. Het in 1956 ingenomen standpunt dat de uitwisselingen "door een brede laag van de bevolking dienen te worden gedragen" behoefde ook in 1970 en daarna geen geweld te worden aangedaan, enerzijds omdat alle sportverenigingen in de sportstichting waren vertegenwoordigd en de organisatie-commissie steeds mede uit vertegenwoordigers van de sportvereniging was samengesteld, anderzijds omdat het steeds groeiende aantal deelnemers logies kreeg in de bij de uitwisseling betrokken gezinnen. Zoals ook de andere uitgangspunten van het gemeentebestuur als omschreven in het Raadsvoorstel van 21 juni 1956, hun waarde behielden. Na 1992 werd gekozen voor een andere opzet.

Bronnen: Privé-correspondentie (1951-1952) (copieën in Gemeentearchief) Soester Courant-Gooi en Eemlander. Raadsvoorstellen; agenda's.

Noot: "Zo was Soest de eerste gemeente die in 1952, culturele contacten aanging met het Duitse Soest". Prof. Henri Beunders en Marcel Sluijter in NRC Handelsblad van 9-2-'95. De heer Th.M. Peet was directeur van de gemeentelijke sportstichting en werd in 1976 onderscheiden met de Ehrenplakette der Stadt Soest voor zijn betrokkenheid bij de Sportuitwisseling Soest-Soest.

Doorzitten
bij Wielrijden

Zonnebrand, Smetten en Stuklopen van Huid
en Vooten, verzacht en geneest men met

PUROL

In doozen van 30-60 en 90 ct. Tube 80 ct.
Bij Apoth. en Drogisten

WIM PETERS, RIDDER IN DE ORDE VAN ORANJE-NASSAU
Redactie

De Koninklijke onderscheiding wordt opgespeld.

Ons bestuurslid, de heer Wim Peters, heeft na een veertigjarige loopbaan afscheid genomen als ambtenaar van de gemeente Soest. Van deze veertig jaren is hij dertig jaar bij de Gemeente Soest werkzaam geweest, en daarvoor ontving hij eind februari de onderscheiding "Ridder in de Orde van Oranje Nassau".

Wim Peters, "senior beleidsmedewerker" is een "geboren en getogen Brabander", maar werd een echte "Soester". Hij diende onder vier burgemeesters, en werd steeds meer de "vertrouwensman", de "bruggenbouwer", de "klachtenman" in de gemeente Soest.

Heer Peters, van harte gefeliciteerd met deze onderscheiding, en dat u nog heel veel jaren deze versierselen mag dragen.

En we weten dat de "Historie van Soest" uw grote belangstelling heeft. Laten we dat zo houden.

DE DRIE MUSKETIERS OP SCHIPHOL

Redactie

Het idee om onze secretaris, Els Stolwijk, op een wat minder gebruikelijke wijze te verrassen, was bedoeld als een spontane reactie op haar enthousiasme zowel binnen als buiten de vereniging. Niet alleen, zoals de krant vermeldde, is zij (als actrice) bekend als Pieternel (Thomasvaer en Pieternel). Actief was zij bij de organisatie van de historische optocht in 1979 (950-jaar Soest) en 1987 (Landjuweel). En niet op de laatste plaats is zij onze secretaris. Reden genoeg voor een welkom door "De Drie Muskietiers" in de aankomsthal van Schiphol. De uitgereikte oorkonde en een foto van de secretaris en "De Drie Muskietiers" spreken voor zich.

Op Schiphol. De drie muskietiers overhandigen de "Oorkonde" aan onze 50-jarige "secretaris".

Eeden, den drie en twintigste januari in het Jaar Onzes
 Heeren negentien honderd zesennegentig wordt
 gedagtekernt als
 eene Historische Dag;

Ons is geworden dat

Elisabeth Maria Okhuijzen

in den echt vereenigt met Cornelis Emanuel Johannes
 Stolwijk, woonachtig te Soest, den leeftijd van
 vijftig jaren heeft bereikt:

Gezien haar cultuurminnende instelling, haar liefde
 voor Thomasvaer en het gemeen en haar breede
 belangstelling voor de historie van het liefsijke oord Soest;

Gelet op haar aanhoudende bekommernis voor het
 alom levendig houden van derzelfs geschiedenis en het
 bewaaren van het culturele erfgoed van deeze Heerlykheid;

Constateeren:

Dat zij voldoet aan de voorwaarden om te worden
 toegelaten tot het Genootschap der Senioren Bewaarders
 van het Cultureel Erfgoed van Zoys tot Soest.

Aldus beslooten

Praeses Historische Vereniging   Thomasvaer

Petri tot Doorn

Wilhelmus de Ram

SOESTERBERGSESTRAAT 50

door Hugo Schaaf

In de vooroorlogse jaren, toen kamers en huizen zonder enige moeite gehuurd konden worden, had nummer 50, dat duidelijk voor maar een gezin gebouwd was, al twee huurders.

Dit wijst erop dat die overvloed van woningaanbod alleen door meer draagkrachtigen benut kon worden. Voor velen maakte het niets uit of in een straat 2 of 20 huizen te huur stonden voor 3 of meer gulden, als zij zelf niet meer dan een rijksdaalder konden missen.

Ook wij konden niet meer dan f 2,50 betalen; dat was al een kwart van ons "inkomen". Dit inkomen kwam van de "Steun" en bedroeg tien gulden, die de steuntrekkers elke woensdagmorgen af moesten komen halen bij "M.H." - Maatschappelijk Hulpbetoon, dat zich bevond in een huis links van het raadhuis.

Na het overlijden van mijn vader, kwamen mijn moeder en ik in de zomer van 1938 in het grootste deel van het huis te wonen. Wij hadden voorkamer, keuken, helft bijkeuken en boven de slaapkamer aan de voorkant, de overloop en nog een klein kamertje aan de achterkant.

De rest van het huis werd bewoond door de gepensioneerde heer Hagenbeek (Oom Ruth), een ex-Indiegast met een fraaie witte snor, die zonder moeite de rol van een Engelse majoor had kunnen spelen. We hadden een goede en vriendelijke buur aan hem en als hij nog een jaar of wat langer had mogen leven, dan had ons leven een andere loop genomen en was ik misschien nog een bewoner van Soest!.

Het liep anders: nauwelijks een jaar na het heengaan van mijn vader, in de strenge winter van 1939-1940 kreeg Oom Ruth longontsteking en overleed na een paar dagen ....

Nu kwam het jonge gezin Schouten in het vrijgekomen deel van het huis, dat beneden de achterkamer en helft van de bijkeuken bevatte en boven een slaapkamer, terwijl toilet en kelder gedeeld werden. Ook de grote tuin achter het huis werd door hen benut. Na de komst van hun tweede kind vertrok het gezin al gauw naar ruimere woongelegenheden en werd opgevolgd door echtpaar Kroder, dat eveneens vertrok na de komst van hun tweede kind in 1942. Het gezin dat nu volgde liet duidelijk blijken dat zij het hele huis voor zich alleen wensten, zodat er voor ons als zwakkere partij niets anders op zat dan verhuizen.

Huis Soesterbergsestraat 50.

Nummer 50 was al voorzien van electra, water en gas, het laatste nog met een gasmeter, waar dubbeltjes in gingen een z.g. "Doordraaiër" zodat de muntjes na een draai aan een wiel en telling door de meter, weer gebruikt konden worden. Het toilet had nog geen waterspoeling, men moest een kan met water gebruiken en bij strenge vorst kon de afvoer bevriezen, waarna met ketels kokend water geprobeerd moest worden om alles te ontdooien.

Onder de trap bevond zich de kelder, die ondanks het hoge grondwaterpeil nooit vochtig was en waar ook de aftapkraan van de waterleiding te vinden was. In de voortuin, dicht bij het fietspad, was nog de stomp van een grote boom te zien, die daar de voorgaande 70 of meer jaren had gestaan.

De Amerikaanse eiken, die rond 1915 geplant werden, waren nu uitgegroeid tot volwassen bomen, die in de herfst een flinke hoeveelheid eikels opleverden. In 1941 boden de boeren tien cent per kilo; voor hen was het een waardevol veevoer en voor mij een onverwachte meevaller, daar mijn zakgeld maar drie cent per week bedroeg.

Voor mij waren die jaren tussen 1938 en 1943 prettig genoeg, ondanks de oorlog. Het stukje grond links van het huis was mijn domein en leek zo groot en ik kon er een schildpad

Tegenover Soesterbergsestraat 50 de winkel van "Nilson".

houden, allerlei planten zoals eenjarige papaver en springbalsemien laten groeien of een kuil graven, die op een diepte van 1,20 meter al het grondwater bereikte.

Achter het huis, links tegen de heg, die nummer 50 van 52 scheidde, bevond zich een schuurtje met een open dakgedeelte naar de straatzijde: makkelijk om de fiets onder te brengen of hout te hakken. In het gesloten deel werden de kolen in een silo opgeslagen, ze werden geleverd door firma Sukkel uit de Torenstraat.

Buurt en bureu.

Op de luchtfoto uit 1930 in het winternummer 1986/87 is goed te zien dat de achtertuin van ons huis aansloot op dat van een huis aan de Verlengde Kolonieweg, waar in de jaren dertig vermoedelijk het gezin Rams woonde.

Dit huis stond bij de kruising van Verlengde Kolonieweg, Driftje en Buntweg.

Rechts van ons, op nummer 48, woonde het oudere echtpaar Zwiers, dat Pekingeesjes fokte; al spoedig verhuisden ze naar de Ferdinand Hycklaan, in het gedeelte tussen Birkstraat en Van Lenneplan. Daarna kwam het gezin De Zoete,

dat gevolgd werd door de familie Ligthart, die twee dochters van mijn leeftijd hadden. Na 1945 woonden ze aan het Eerste Heeserlaantje, waar meneer Ligthart meer ruimte had voor zijn werk als edelsmid, een sierlijk uithangbord vermeldde zijn beroep.

Op nummer 52, huis, winkel en schuren van A. Koudijs; op de naar ons gekeerde zijgevel stond met grote letters: "Huis-, Decor- en Reclameschilder". We hoorden dat hij zich nu vooral toelegde op de produktie van Antiloodwit, een broodnodige vervanger van de giftige verfsoorten die lood bevatten.

Nu volgde nummer 54 van de familie Veenendaal met tussen hun huis en winkel een onbebouwd stuk grond. De gevel van deze winkel stak nog meer uit dan die van nummer 48, allebei witgekalkte langwerpige huizen met een korte gevel naar de straat gekeerd. Ze stonden er langer dan de meeste andere huizen en winkels, die al een stuk van de straat af lagen, alsof er al rekening was gehouden met eventuele verbreding van de straat.

Schuin tegenover ons de winkel van Nilsson, met huishoudelijke artikelen, kantoorbehoeften en rechts van de ingang het postagentschap. In de andere helft van dit moderne huis was de bakkerij van Spikman.

Links van Nilsson een laantje dat rechtdoor de boerderij van Schouten bereikte en links uitkwam bij café De Roode Haan van de familie Radstok.

DE "SCHOUW"

door Gijs van Brummelen

Soest is altijd rijk geweest aan logementen en cafe's. Al in de vorige eeuw (1882) telde Soest omgerekend per 135 inwoners of per 27 gezinnen één lokaliteit waar sterke drank werd verkocht. Voor een borreltje en wat gezelligheid ging men in het verleden naar het café. Het thuisdrinken zoals nu werd niet gedaan. Wellicht heeft de televisie bijgedragen aan het borreltje thuis bij de buis met als gevolg dat er te weinig klandizie voor de waard overbleef. We zien dan ook vanaf de jaren 1965 het aantal café's en kroegen in Soest drastisch verminderen en volkomen uit het beeld verdwijnen. Je vraagt je in deze tijd wel eens af, waar hebben al die

café's in Soest gestaan. Alleen al aan het kleine stukje Birkstraat van lunchroom "Broodje van Broodje" tot aan de verkeerslichten Vondellaan waren voor de oorlog en nadien drie cafe's gevestigd waar men bier en een sterke borrel kon nuttigen en een spelletje biljart kon spelen. Deze keer hebben we gegevens verzameld over logement café "De Schouw". Voorheen stond het bekend als café "Du Passage". Het stond in het midden van de Birkstraat naast wat nu het "Vleescentrum" is.

De eerste eigenaar was Gijs Middelman. Hij had een paard en wagen en was van beroep sleper, vrachtrijder en koetsier. Dat waren bijbaantjes want alleen van het café kon je in die tijd niet leven, de vrouw runde zo'n beetje het café. Oorspronkelijk was Middelman op een andere plek aan de Birkstraat met een café begonnen, in een huisje waar nu de boerderij van het Paardenkamp staat.

Toen Jonkheer Roëll rond de mobilisatietijd 1914-1918 op het terrein van het paardenkamp een boerderij liet bouwen moet dit café zijn afgebroken en is Middelman opnieuw een café logement begonnen in een groter pand. Het was vermoedelijk een al bestaand café met een stalling en een kleine speeltuin en droeg de naam "Du Passage".

Nico Kortekaas, de melkman van de Birkstraat, kwam er als kind wel eens, want zijn ouders waren kennissen van cafébaas Middelman. Kortekaas vond het maar een ongezellig café. Hoge plafonds en kale houten planken op de vloer. Er stond in het begin ook geen biljart in. De bezoekers van het café in die jaren waren voornamelijk handelsmensen en mensen op doorreis door Soest. Het pand was groot en had boven zes kamers. Men kon er overnachten.

Voor het pand was een eenvoudig terras met een paar tafeltjes en stoelen. Coby Kramer herinnert zich dat de jongens wel eens lege kogelflesjes van de tafeltjes pikten. Ze gooiden die flesjes dan stuk en hielden er dan een mooie knikker aan over.

Gijs Middelman heeft het café even voor de oorlog overgedaan aan de heer J.P. van Selst uit Amsterdam, een echte horecamaan. Hij heeft er een bescheiden uitspanning van gemaakt en het café uitgebreid met eenvoudig restaurant en ook de hotelaccomodatie wat gemoderniseerd. Er kwam een ander buitenterras en binnen een nieuw biljart. Het geheel kreeg ook een nieuwe naam. Van dat moment af ging café "Du Passage" verder onder de naam Hotel Café Restaurant "De Schouw".

Café "Du Passage", later Hotel Café "De Schouw" en tenslotte Hotel Café "De Birk".

De oudere generatie in Soest weten nog dat "De Schouw" in de laatste oorlogsjaren gevorderd is geweest door Duitse soldaten. Vlak na de oorlog toen nog maar weinig mensen een televisie bezaten kon men in een hoekje van "De Schouw" voor twee kwartjes 's avonds naar de zwart/wit programma's kijken.

In 1948 werd café "De Schouw" overgenomen door de heer La Grouw. Mevrouw La Grouw (95 jaar) herinnert zich die tijd nog wel. Er kwam nieuw leven in de brouwerij. Er werd een biljartclub opgericht en ook een bridgeclub vond hier onderdak. Tevens kon men er terecht voor een bruiloft of feestjes. Achter "De Schouw" lag een groot stuk land. Circus Muller zette hier eens hun tent op. Een drukte van belang. In 1949 werd voetbalclub VVZ opgericht en zij kregen het terrein achter "De Schouw" als voetbalveld toegewezen. Er waren in het begin geen kleedhokjes maar de voetballers verkleedden zich in het achterhuis van "De Schouw". Toen de huizen aan de Staringlaan werden gebouwd (1959) werd er een strook land van het veld afgenomen waardoor het niet meer de

goede maten had van een echt voetbalveld. Voetbalvereniging VVZ is toen naar de Ferdinand Huycklaan verhuisd. Nu speelt K.V. Eemland er korfbal.

Aan de zijmuur van "De Schouw" hingen twee rijen automaten. Hier kon men een croquetje uit de muur halen. Mevrouw La Grouw was er erg druk mee. Zij bemoeide zich hoofdzakelijk met de keuken.

Je kon er een uitsmijter nuttigen maar ook wel uitgebreider eten. Mevrouw La Grouw herinnert zich een vertegenwoordiger die s'avonds na negen uur nog wat wilde eten. De heer La Grouw vertelde beleefd dat de keuken al was gesloten, maar wat wilde meneer dan? Hij wilde nog een blinde vink en kreeg blinde vink. Het werd een trouwe klant en van dat moment zijn ze onder elkaar die man altijd "meneer blinde vink" blijven noemen.

In 1951 wordt logement "De Schouw" gebruikt voor het onderbrengen van repatrianten uit Nederlands Indië. Nederland raakte haar kolonie kwijt. Het KNIL, Koninklijk Nederlands Indisch Leger werd opgeheven en een van de problemen daarbij was de opvang in Nederland van 12000 Ambonese militairen. Zij waren in de strijd altijd solidair geweest met Nederland en zij wilde zich nu "tijdelijk" hier vestigen. Zo'n ruim dertig Ambonezen werden ondergebracht in "De Schouw", voornamelijk onderofficieren, voor de prijs van vier-en-een-halve gulden per dag per persoon, jong en oud doorelkaar genomen. Het was voor die tijd opmerkelijk om de Indische mensen in originele kledij, in sarongs over de Birkstraat te zien lopen. Achter "De Schouw" werden snel wat bijgebouwtjes voor bewoning geschikt gemaakt. Een andere opvang in Soest was het Witte Huis waar toen ook in korte tijd veel kleine tuinhuisjes werden bijgebouwd. Tweemaal per week werd er in de keuken honderd procent Indisch gekookt. Er was een oudere Indische dame die mevrouw La Grouw hielp bij het koken. Het heeft een paar jaar geduurd voor deze gezinnen een vaste woning hadden gevonden.

In 1958 heeft de heer La Grouw café "De Schouw" wegens zwakke gezondheid van de hand moeten doen. Hij en zijn vrouw konden de drukte niet meer aan. Het nieuwe ziekenhuis "De Lichtenberg" in Amersfoort werd gebouwd en toen het klaar was heeft La Grouw de kiosk in de hal kunnen pachten.

Bij de overname in 1958 was het de heer La Grouw al bekend dat café "De Schouw" eens zou moeten verdwijnen. Het gebouw en terras stond nog al dicht aan de weg, over de rooilijn.

Het zou moeten verdwijnen voor uitbreiding van de Birkstraat met een fietspad en trottoir.

Na 1958 is de "De Schouw" in andere handen overgegaan. De nieuwe eigenaar heeft het café nog omgedoopt tot Hotel Café Restaurant "De Birk", maar het heeft geen echte gloriejaren meer gekend. Later kwamen pand en de kavel grond in handen van de gemeente. Het heeft een half jaar leeggestaan met een hek er om. In 1969 is het hele pand afgebroken om plaats te maken voor een dubbel huis.

Zo raakte langzaam maar zeker weer een hotel, café, restaurant in Soest in totale vergetelheid en weet bijna niemand meer dat er ooit een café "De Schouw" aan de Birkstraat heeft bestaan.

DE LAZARUSBERG

door Ds. J.J. Bos

Op den Engh, daar waar die heuvel naar de zijde van Soestdijk ten einde loopt, juist in den hoek tusschen den straatweg van Soest naar Soestdijk, den Veenhuizer weg, en den weg genaamd Achter den Engh, ligt het hoogste punt van den Engh, namelijk 20 M. boven A.P.; en die heuvel op den Engh draagt den naam van "Lazarus-berg". Men heeft van daar een prachtig uitzicht, een half uur gaans ver, vooral in den zomer, over eene zee van koren-, boekweit-, en aardappelvelden, in de richting van den Soester-toren.

Meer dan waarschijnlijk heeft die heuvel zijnen naam gekregen van Lazarussen, of Melaatschen, dat wil zeggen, van met melaatschheid besmette personen, die hem gemaakt hadden tot een punt van uitgang, of hereeniging, bij hunne tochten tot het inzamelen van aalmoezen en giften voor hun Huis. In den tijd toen deze ziekte veelvuldig in ons vaderland voorkwam, waren, in nagenoeg alle steden, toevluchtsoorden voor zulke ongelukkigen, doch altijd liefst buiten de stad; zóó was er, bijvoorbeeld voor Utrecht, een, niet op het grondgebied van de Stad, maar onder Maartensdijk; en voor Amersfoort, buiten de Kamppoort, aan den weg naar Hoevelaken. Dat laatste Lazarushuis is te zien, op eene plaat van 1759, in van Bommel's Beschrijving van Amersfoort; en al is thans het oude huis afgebroken, en een ander in de plaats gebouwd, dat nieuwe huis heet nog altijd het Lazarus-huis. Die ongelukki-

gen vonden in zulke huizen wel een nachtverblijf, doch vaak ook niet veel meer; dáárom moesten zij er, met de lazarus-klep, op uit om te bedelen, en gingen de naburige dorpen rond of zetten zich neder op punten waar veel passage was. Zulk een punt van druk verkeer was nu, juist in die dagen, ongetwijfeld de Lazarus-berg. Al wat van de zijde van Amersfoort kwam, of daarheen wilde, hetzij langs den Zwartten weg, hetzij door De Birckt, hetzij over den Engh, of langs Achter den Engh, en in de richting van Amsterdam of Utrecht verder wilde, of omgekeerd, kwam daar voorbij, of kon ten minste van daar af gezien en bereikt worden. Ook was het voor de Lazarussen, die de dorpen Soest, Baarn en Eemnes bedelend rondgingen, een geschikt punt om elkander weder te vinden, en zóó werd die heuvel misschien, als hun stand- of verzamelaarsplaats bekend, en kreeg zijnen droevigen naam.

Gelijk alle woeste gronden in de Gemeente Soest, was ook die heuvel oorspronkelijk eigendom der Gemeente, doch zij heeft in 1819, dus niet lang nadat de Prins van Oranje het Domein Soestdijk, met de Heerlijkheid van Soest, Baarn en Ter Eem, van het Nederlandsche Volk ten geschenke gekregen had, den Lazarusberg aan den eigenaar van het Paleis Soestdijk geschonken; en zóó is die heuvel thans het eigendom van Hare Majesteit Emma, Koningin-Moeder der Nederlanden.

Blijkens een paar brieven, berustende in het Archief der Commissie van Weldadigheid, droeg de Gemeente Soest, bij monde van haren Burgemeester op 29 October 1827, den Heer van Hooff op, om aan Z.K.H. den Prins van Oranje voor te stellen, dat zij op den Lazarus-berg een gebouwtje zou laten oprichten, waarschijnlijk wel met de bedoeling, dat de

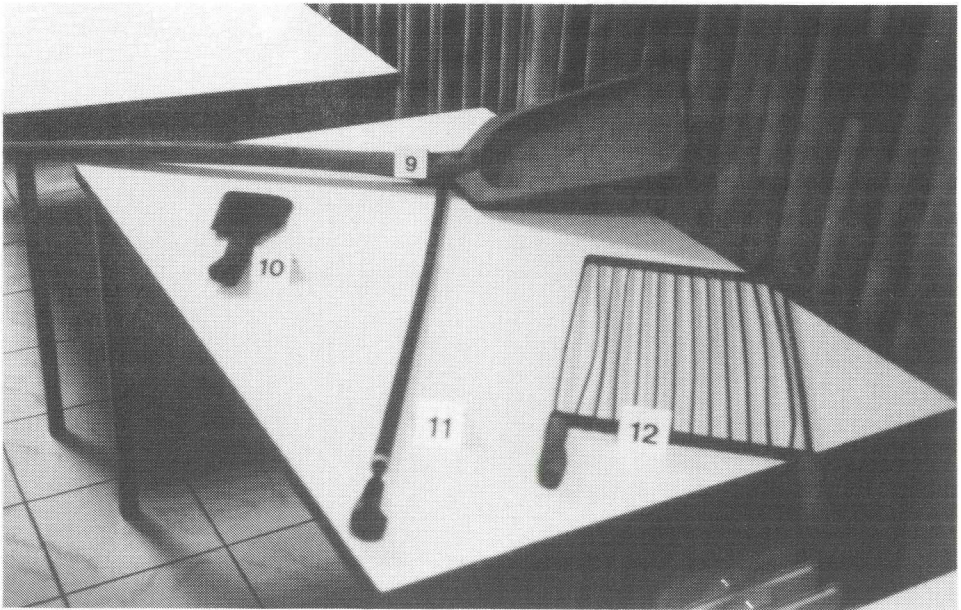
Vorstelijke Familie dan meer rustig, en bij alle weer, van het schoone uitzicht zou kunnen genieten; maar op 22 November d.a.v. antwoordde de Heer van Hooff, dat Z.K.H. ongenegen was toe te staan, dat dáár ter plaatse, ten koste der Gemeente, een koepeltje, of "ander gebouwtje", zou worden geplaatst.

KOPPELTJESMAANDAG 9 JANUARI 1996

Redactie

De traditionele Nieuwjaarsbijeenkomsten van de HVS en de Stichting Oud Soest genieten een ruime belangstelling. En genieten deden de aanwezigen ook, niet alleen van de boerenjongens en boerenmeisjes, maar ook van het testen van de kennis van oude gebruiksvoorwerpen. Enkele gebruiksvoorwerpen zijn hieronder, met een verklarende tekst, afgebeeld. Misschien is er aanleiding eens vaker een bezoek aan het Museum te brengen om meer kennis op te doen van het verleden.

- Voorwerp: a. Wat is de naam.
b. Waarvoor diende het.
1. a. Een bergstoel.
b. Stoel voor de bergnaaf, om de kap van de hooiberg op te draaien.
  2. a. Wetplank met zandbakje.
b. Om messen te scherpen.
  3. a. Koppelhout of koppelstok.
b. Om twee koeien te koppelen, tegen sloot springen.
  4. a. Stromes.
b. Om bossen stro in de mik aan stukken te snijden.
  9. a. Hoosvat.
b. Om dunne mest uit de gierbak over het land te verspreiden.
  10. a. De hiep.
b. Voor hakwerk, bijv. takkenbossen maken.
  11. a. Degenstok.
b. Wandelstok, waarin zich een degen bevond, om zich te verdedigen.
  12. a. Een kaashek.
b. Aan de melk werd "stremsel" toegevoegd, voor de kaasmakerij, en met dit kaashek "gesneden".

Koppeltjesmaandag:
Wat is de naam, en waarvoor diende het?

